

Sterke schakels voor het (d)bsso

Motiverend en taalrijk lesmateriaal

Joke Drijkoningen

Jongeren in het deeltijds beroepssecundair onderwijs (dbso) en het beroepssecundair onderwijs (bso) stromen al te vaak uit zonder diploma. Inspanningen in het onderwijsveld moeten die ongekwalificeerde uitstroom tegengaan. Zonder diploma en dus zonder de nodige vaardigheden wordt een ernstige hypotheek gelegd op de kansen van jongeren om volwaardig te participeren op de arbeidsmarkt en in het maatschappelijke leven in het algemeen. De school, de werkervaring en de stageplaats moeten jongeren de kansen bieden om zich zo te ontwikkelen dat zij de aansluiting met de arbeidsmarkt niet missen. Arbeid is immers een belangrijke hefboom tot maatschappelijk functioneren.

Zeker voor jongeren in het deeltijds en in het beroepssecundair onderwijs liggen de kansen voor het grijpen om reeds tijdens hun schoolloopbaan linken te leggen en samenwerking te verwezenlijken met de arbeidsmarkt. De jongeren krijgen immers, naast een pakket algemene vorming (Praktijk Algemene Vakken, PAV), ook een beroepsopleiding. In die beroepsgerichte vorming (BGV) leren de jongeren het beroep waarvoor ze gekozen hebben. Daarbovenop lopen de jongeren uit het bso stage in een bedrijf; de jongeren uit het dbso zijn zelfs halftijds aan het werk.

Deze werkplekken worden nog te weinig benut als leerplekken. Bovendien wordt een sterke alternering tussen werk en school en tussen beroepsopleiding en algemene vorming nog te weinig bereikt. Ze is echter nodig om tot een vlotte aansluiting tussen school en arbeidsmarkt te komen. Het Equalproject *Janus*¹ ontwikkelde instrumenten om de

samenwerking tussen scholen (deeltijds onderwijs en 3de graad bso) en het bedrijfsleven te verbeteren en zo te komen tot een bruikbare en volwaardige vorm van alternering en/of werkplekleren.

JANUS

Een van de obstakels om tot een volwaardige participatie in de school en op de werkplek te komen, en dus ook tot een sterke alternering, is taalvaardigheid en communicatie. Dit knelpunt situeert zich enerzijds op het niveau van de jongeren. De taalvaardigheid van de jongeren is vaak te laag: ze hebben moeite om mondelinge instructies of uitleg te begrijpen, ze kunnen zich onvoldoende verstaanbaar maken in een gesprek, ze begrijpen handleidingen, informatieve teksten niet,... De moeilijkheden met taal en communicatie springen het meest in het oog bij anderstalige

jongeren, maar het probleem is zeker niet beperkt tot deze groep. Ook bij de autochtone jongeren doen communicatieve en talige problemen zich voor.

Anderzijds bevindt het struikelblok 'taalvaardigheid en communicatie' zich ook op het niveau van de leerkrachten, coördinatoren, werkgevers,... die met deze jongeren werken. Ten eerste hanteren zij (vaak onbewust) een taalgebruik dat boven de pet van de jongeren gaat. Dat heeft uiteraard deels te maken met de beperkte taalvaardigheid van de jongeren zelf, maar ook met het feit dat de lesgevers zich niet ten volle bewust zijn van de moeilijkheden en struikelblokken die hun instructietaal (schoolse taal) bevat. Impliciete verbanden, veronderstelde kennis van vakjargon, figuurlijk taalgebruik,... kunnen voor het nodige onbegrip zorgen. Ten tweede hebben de lesgevers niet altijd voldoende aandacht voor het communicatief functioneren van de jongeren. Wil men de jongere tot betere communicatie, hogere taalvaardigheid brengen, dan zullen de nodige oefenkansen gecreëerd moeten worden. Dat is niet alleen een taak voor de lesgevers van algemene vakken, maar ook

voor de lesgevers van de beroepsgerichte vorming, de werkgevers waar de jongeren stage lopen,... het hele team dat de opleiding van jongeren verzorgt.

Binnen het *Janus*project heeft het luik 'taalvaardigheid' dan ook een aparte plaats gekregen. Het Centrum voor Taal en Onder-

wijs (CTO) heeft dit luik opgenomen en allerlei materialen ontwikkeld om te werken aan het verhogen van de taalvaardigheid van de jongeren in het (d)bs. De

instrumenten en materialen moeten de schakels vormen tussen de verschillende domeinen – PAV, BGV en werkvloer – waarin deze jongeren talige en communicatieve vaardigheden kunnen ontwikkelen. Deze ontwikkeling kan slechts ten volle gebeuren wanneer er in de verschillende domeinen, en in samenwerking met elkaar, aandacht wordt besteed aan taalvaardigheid. De materialen zijn sterke schakels omdat zij niet alleen zorgen voor de brug waarlangs de verschillende domeinen elkaar ontmoeten en samenwerken, maar ook omdat zij voor elk domein concretiseren hoe er aandacht aan taalvaardigheid besteed kan worden.

In dit artikel wordt gefocust op het lesmateriaal dat het CTO ontwikkeld heeft. Binnen de lespakketten, die elk over één thema gaan, zijn er activiteiten uitgewerkt voor PAV, BGV en soms ook voor de werkvloer/stageplaats. Op dit moment loopt het *Janus*project ten einde en worden de materialen afgewerkt. De illustraties van lesmateriaal in dit artikel zijn dan ook nog niet in definitieve vorm gegoten. De experimentscholen van *Janus* hebben het afgelopen jaar de mogelijkheid gehad om de materialen uit te testen. Hun opmerkingen worden in de eindfase van het project meegenomen.

MOTIVATIE ALS NOODZAKELIJKE VOORWAARDE

Het lespakket dat het meest uitgetoetst is, is 'Een ontbijt op school organiseren'. Een aantal klassen uit het deeltijds onderwijs en de 3de graad bso hebben een ontbijt op de school georganiseerd. Bij het uitwerken en voorbereiden van dit ontbijt hebben zij een beroep gedaan op dit

Wil men de jongere tot hogere taalvaardigheid brengen, dan zullen de nodige oefenkansen gecreëerd moeten worden.

lespakket. Het bestaat uit verschillende lesactiviteiten, namelijk 'Voorbereiding van het ontbijt', 'Wat komt er op het menu?' en 'Goed ontbeten?'.

Hoe kan een dergelijk project de taalvaardigheid van de jongeren aanspreken en stimuleren? Een ontbijt organiseren vraagt sowieso taalvaardigheid. Denken we al maar alleen aan het opstellen van een boodschappenlijst bijvoorbeeld. Of het uitnodigen van mensen, al dan niet schriftelijk. Er kunnen echter door de manier van aanpakken van een dergelijk project heel wat extra taalrijke kansen aangeboden worden aan de jongeren.

Eén van de vaak gehoorde 'klachten' van lesgevers is het gebrek aan motivatie van de jongeren. Jongeren uit het bso en zeker uit het deeltijds onderwijs hebben vaak te kampen met schoolmoeheid. Veel jongeren hebben geen intrinsieke motivatie om deel te nemen aan de les. De leerkracht zal de jongeren dan ook moeten uitdagen en prikkelen om aan een project of lesactiviteit te beginnen. Bovendien zal, naarmate de motivatie toeneemt, ook datgene wat jongeren uit een activiteit halen en verwerven, toenemen. Hoe meer de jongere gemotiveerd is om in een les aan de slag te

gaan met de taalrijke activiteiten, hoe meer taalvaardigheid hij zal kunnen verwerven.

Wat zijn nu belangrijke aandachtspunten geweest in de materiaalontwikkeling om de jongeren te motiveren tot actie? Een aantal opdrachten uit de eerste activiteit 'Voorbereiding van het ontbijt' illustreren dit.

VRIJHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID

Hoe het ontbijt op de school er gaat uitzien, wordt in handen van de jongeren gelegd. Ze mogen, zoals werkblad 1 illustreert, in een eerste fase hun fantasie de vrije loop laten: hoe zouden zij het ontbijt graag zien? In een volgende fase leggen alle groepen alles samen en zullen ze tot een realistisch compromis moeten komen. De leerkracht treedt hier enkel sturend op door bijkomende vragen te stellen rond bijvoorbeeld de praktische haalbaarheid. De leerkracht kan ook een stemming organiseren over de voorstellen als er geen consensus mogelijk is. Maar het uiteindelijke voorstel zal dat van de jongeren zelf zijn; het is ook dit voorstel dat in de praktijk uitgevoerd zal worden. Het is dus geen vrijblijvende brainstorm. De jongeren worden serieus genomen. Dat blijkt bij te dragen tot de motivatie van de jongeren.

WERKBLAD 1: EEN EERSTE ONTWERP

Opdracht

Jullie gaan een ontbijt organiseren op school. Vooraleer jullie starten met het klaarmaken van het ontbijt, mogen jullie eerst brainstormen. Verzamel zoveel mogelijk ideeën in jullie groepje: wie willen jullie op het ontbijt uitnodigen? Wat willen jullie bereiken? Welke formule willen jullie aanbieden? Wordt het gratis of betalend? Alle

ideeën zijn welkom! Zorg dat iedereen van jullie groepje aan bod komt. Laat de verslaggever al jullie ideeën op dit werkblad noteren. Ook knotsgekke ideeën zijn toegelaten!

Wat is het doel van jullie ontbijt?

.....

Wie willen jullie uitnodigen?

.....

Wat willen jullie aanbieden?

.....

Waar willen jullie het ontbijt laten doorgaan?

.....

Wanneer willen jullie het ontbijt organiseren?

.....

Niet alleen in het bedenken van het ontbijtconcept, maar ook in de uitwerking van dat concept krijgen de jongeren verantwoordelijkheid. Willen ze dit ontbijt

doen slagen, dan zullen ze ook hun verantwoordelijkheid moeten opnemen in het uitvoeren van de nodige taken.

WERKBLAD 2: TAKENLIJST ONTBIJT

Opdracht

Jullie weten al wanneer jullie het ontbijt gaan organiseren, wie jullie willen uitnodigen, wat jullie de mensen willen aanbieden. Denk per twee na over wat er nu allemaal moet gebeuren. Welke taken moeten uitgevoerd worden?

Maak een 'to do' lijstje. Duid met een uitroepteken aan welke taken het meest dringend zijn.

TO DO....

-
-
-
-
-

Nadat de jongeren per twee deze takenlijst hebben gemaakt, worden de taken klassikaal opgelijst. De leerkracht zal indien nodig nog bijkomende vragen stellen (bv. *Denk eens na: zijn jullie niks vergeten? Hoe gaan we de mensen uitnodigen of verwittigen?*) om tot een volledige takenlijst te komen. Nadat het tijdspad is opgesteld, wordt met de jongeren afgesproken wie welke taak op zich zal nemen. Alle taken zullen uitgevoerd moeten worden om het ontbijt tot een goed einde te brengen. Als jongeren van in het begin van het project ervaren dat zij de verantwoordelijkheid en zelfstandigheid echt mogen opnemen, dan

zullen zij er ook over waken dat de taken verdeeld worden. De leerkracht kan hier bovendien een oogje in het zeil houden om in geval van nood te bemiddelen zodat iedereen iets opneemt.

AANSLUITING ZOEKEN BIJ DE INTERESSES

Wie welke taken ten uitvoer zal brengen, wordt ook aan de jongeren zelf overgelaten. Ook dit draagt bij tot het motiverende aspect van de taak. Niet alles moet door iedereen opgenomen worden. Jongeren kunnen kiezen voor taken die aansluiten bij hun interesses en/of competenties. Het

uitdenken en uitwerken van de zaaldecoratie of het maken van een affiche of uitnodiging zal jongeren aanspreken die graag creatief bezig zijn. Jongeren die graag administratieve zaken doen, kunnen de inschrijvingen organiseren en bijhouden.

"Het was motiverend omdat leerlingen hun eigen accenten konden aanbrengen, bijvoorbeeld het aanbieden van een Turks ontbijt, het ontwerpen van een affiche door de gasten die graag tekenen." Dit citaat van een leerkracht die met de jongeren het ontbijt georganiseerd heeft, toont dat de aspecten als vrijheid in het uittekenen van het ontbijtconcept, het afbakenen en kiezen van taken door de jongeren zelf, niet alleen op papier, maar ook in de lesrealiteit motiverend blijven te zijn.

Aansluiting zoeken bij de interesses of leefwereld van de jongeren zorgt uiteraard ook voor extra motivatie. Niet alleen aansluiting bij de interesses op vlak van keuzes in taken die jongeren opnemen, maar ook op vlak van het globale onderwerp van het lespakket. Dat vinden we veel sterker

terug in 'Zet de boxen aan!'. Jongeren maken in dit lespakket een radio-uitzending op computer zodat er een podcast van gemaakt kan worden. Dit onderwerp sluit in zijn geheel aan bij de leefwereld van de jongeren. In de

Jongeren kunnen kiezen voor taken die aansluiten bij hun interesses en/of competenties.

verdere uitwerking van het pakket zijn ook de motiverende aspecten als het vrijlaten van (taak)keuzes en het geven van verantwoordelijkheid opgenomen. Als bijlage zit een gedeelte van het lespakket om dit te illustreren. Dit lesmateriaal is in het artikel niet verder opgenomen omdat het niet uitgetoetst is. Lesgevers geven wel aan dat ze het een zeer motiverende en uitdagende taak vinden,

maar de drempel om met informatica aan de slag te gaan en het benodigde materiaal schrikt velen nog af.

EN TAALRIJK?

Terloops is het in de voorbeelden al aan bod gekomen: de lesactiviteiten willen in elke fase mogelijkheden bieden om een taalrijke omgeving te creëren waarin jongeren talig aan de slag kunnen gaan.

DOOR INTERACTIE

Bij de conceptualiseringsfase van het ontbijt moeten jongeren in groepjes een eerste ontbijtconcept bedenken (zie werkblad 1). Bij het noteren van de taken (zie werkblad 2) gaan jongeren in duo aan de slag. Het maken van de affiches of uitnodigingen gebeurt per twee. Met andere woorden, er wordt in de activiteiten ruim aandacht besteed aan groepswork. Op deze manier krijgen jongeren veel meer kansen om mondeling te overleggen en dus taal te gebruiken dan in een klassikale aanpak. Bovendien maakt de vrijheid die jongeren krijgen om het ontbijt te concretiseren, de affiches te ontwerpen, taken af te bakken, ... overleg en consensus noodzakelijk. Ook tijdens de klassikale besprekingen zullen de jongeren dus voortdurend moeten discussiëren en onderhandelen, willen ze het ontbijt echt gerealiseerd krijgen.

De lesgever krijgt in het lespakket regelmatig suggesties aangereikt om in interactie te treden met de jongeren. De rol van de lesgever bestaat er in niet zelf antwoorden of uitleg te geven, maar deze te ontlocken door de juiste vragen te stellen. Op deze manier worden weer extra kansen tot spreken geboden aan de jongeren.

Uit de lesbeschrijving van 'Vorbereiding van het ontbijt'

Vraag de verslaggevers om hun ideeën voor het ontbijt klassikaal toe te lichten. Geef nog geen commentaar of oordeel op de gelanceerde ideeën, maar laat de jongeren inspelen en verder borduren op elkaars ideeën.

Laat de jongeren elkaars uitnodiging beoordelen a.h.v. een fiche. Geef de ingevulde fiches terug aan de betrokken duo's en laat de jongeren de commentaren lezen. Organiseer dan een korte "uitwisselingsronde": de jongeren kunnen bij degenen die de beoordeling gemaakt hebben, vragen om eventuele onduidelijkheden op te helderen of om meer uitleg te geven bij een suggestie.

Hierboven werd al geïllustreerd hoe de lesgever kan reageren op een niet volledige takenlijst van de jongeren (werkblad 2). In plaats van zelf aanvullingen te maken, krijgt de lesgever voorbeeldvragen aangeboden zodat de jongeren zelf aanvullingen kunnen maken: *Denk eens na: zijn jullie niets vergeten? Hoe gaan we mensen uitnodigen of verwittigen?* Ook bij het samenstellen van het menu krijgt de lesgever voorbeeldvragen om de jongeren zelf te laten verwoorden wat ze eventueel vergeten zijn: *Hebben jullie al nagedacht over de drank?*

Zou je nog iets hartigs voorzien? Zou je je beperken tot één soort brood?

Bij het verzamelen van ideeën voor het ontbijt wordt voor de leerkracht een heel aantal mogelijke richtvragen voorzien om jongeren te ondersteunen bij hun brainstorm. Dergelijke vragen ondersteunen de leerkracht in het vraagesprek dat hij kan opzetten met de jongeren. Op deze manier wordt zoveel mogelijke de mondelinge taalvaardigheid van de jongeren aangesproken.

Een greep uit mogelijke richtvragen

Wat willen we bereiken met het ontbijt?

Je kan een ontbijt organiseren om de andere jongeren en de leerkrachten op school beter te leren kennen (tijdens de eerste weken van het schooljaar), om de ouders en/of mensen uit de buurt te laten kennismaken met de school, om geld te verzamelen om iets te organiseren met de klasgroep, om jullie eens goed te amuseren, om een aantal recepten uit te proberen, om eerlijke handel te promoten (zie 'Een (h)eerlijk ontbijt').

Wie willen we uitnodigen?

Afhankelijk van wat je beoogt (zie boven), ziet je doelpubliek er anders uit. Gaan we enkel leerlingen en leerkrachten uitnodigen? Welke leerlingen? Welke leerkrachten? Ook ouders? Andere mensen?

Welke formules kunnen we aanbieden?

Kiezen we voor een buffet (je eigen keuze maken uit veel mogelijkheden) of een vaste formule voor iedereen? Een uitgebreid of beperkt buffet? Of gaan we ontbijtmanden leveren aan huis?

Gratis of betalend?

Bieden we het ontbijt gratis aan of zullen we een kostprijs vragen?

Wanneer kunnen we dit ontbijt organiseren?

Organiseren we het ontbijt tijdens de schoolweek of in het weekend?

Wanneer? Van hoe laat tot hoe laat?

Waar laten we het ontbijt doorgaan?

Laten we het ontbijt doorgaan in de school of ergens anders in de buurt?

Plannen we dit buiten of binnen? Hoe regelen we het transport van de ontbijtmanden?

Vragen we nog hulp? Aan wie? Waarvoor?

Bv. andere jongeren en leerkrachten op school, ouders, burens... om iets lekkers klaar te maken, te helpen met de inrichting...

Uit: BIJLAGE (voor de leerkracht)

De leerkracht-leerlinginteractie wordt ook zeer sterk gestimuleerd in de nabespreking van een activiteit. De nabespreking is een essentieel onderdeel van het leerproces omdat het geleerde geëxpliciteerd wordt en dus meegenomen kan worden naar

volgende leermomenten. Een nabespreking biedt veel kansen tot mondelinge interactie. In de eindactiviteit 'Goed ontbeten?' worden een heel aantal evaluatievragen voorgesteld aan de leerkracht zodat hij in gesprek kan gaan met de jongeren.

Uit de lesbeschrijving van 'Goed ontbeten?'

Bespreek vervolgens met de jongeren wat ze van het ontbijt vonden.

Laat de jongeren hun mening geven over het ontbijt: *Wat vonden ze ervan? Wat liep er volgens hen goed? Wat liep er minder goed? Hoe kunnen sommige zaken beter aangepakt worden de volgende keer?* De verschillende aspecten bij de voorbereiding van het ontbijt en het gebeuren zelf worden overlopen. Bijvoorbeeld: *Hoe verliep de promotie? Was er voldoende opkomst? Hoe was het eten? Hoe waren de reacties op het eten? Hoe verliep de communicatie bij de voorbereiding? Is alle informatie goed doorgegeven? Zijn we binnen het*

budget gebleven? Zijn de taken goed verdeeld geweest? Heeft iedereen zijn taak opgenomen zoals afgesproken?

Sta even stil bij de communicatieve taken tijdens het ontbijt (bv. de ontvangst en de begeleiding van de mensen naar de tafels, het schenken van koffie of thee, de bediening aan het buffet). Bespreek hoe de communicatie is verlopen: *Wat heb je aan de mensen gezegd? Hoe heb je dat gezegd? Wat lukte wel/niet? Hoe zou je dat nog kunnen zeggen? Bespreek met de jongeren welke formuleringen wel of niet gepast zijn en bied indien nodig alternatieven aan.*

Vraag de jongeren ook naar hun leerervaringen: *Hebben ze iets opgestoken uit de organisatie van het gebeuren? Zo ja, wat? Zo nee, hoe komt dat? Hebben ze andere dingen bijgeleerd? Zo ja, wat? Zouden ze in de toekomst graag nog dergelijke activiteiten organiseren? Waarom wel of niet? Ga na wat er bij eventuele herhaling van een dergelijke of gelijkaardige activiteit kan bijgestuurd worden zodat het voor iedereen zinvol is.*

DOOR LEES- EN SCHRIJFOPDRACHTEN

Jongeren worden in dit lespakket met verschillende soorten schriftelijke teksten geconfronteerd zodat zij vaardiger worden in het zoeken naar en verwerken van hun schriftelijke informatie. Het hoge percentage laaggeletterden in Vlaanderen (15 tot 18%) en oververtegenwoordiging van jongeren uit het bso op het laagste geletterdheidsniveau, vereist voldoende aandacht voor functionele schrijf- en leestaken.

Bij het opstellen van een menu gaan de jongeren zelf in kookboeken en vaktijdschriften op zoek naar recepten en maken ze een boodschappenlijstje. De jongeren die een affiche en/of een uitnodiging gaan maken, gaan per twee aan de slag om een voorstel te maken. Ze noteren het en vervolgens wordt dit door andere jongeren geëvalueerd. In plaats van de voorstellen mondeling te bespreken, wordt er bewust een schriftelijke evaluatie gedaan zodat ook de schriftelijke taalvaardigheid aangesproken wordt (werkblad 3).

WERKBLAD 3: EVALUATIEFICHE 1

Opdracht

Jullie hebben een uitnodiging of een affiche gemaakt voor het ontbijt. Lees nu de uitnodiging of affiche van een ander groepje. Wat vinden jullie van de inhoud? Staat alle informatie erop? Wat ontbreekt er nog? Wat vind je er goed aan? Heb je nog ideeën of suggesties? Vul onderstaande fiche aan met jullie meningen. Let daarbij vooral op de inhoud van de uitnodiging of affiche.

Ik heb de uitnodiging/affiche bekeken van.....

Ik vind de uitnodiging/affiche.....

☐ Ik heb voldoende informatie gekregen

☐ Ik heb niet voldoende informatie gekregen. Dit is wat ik nog mis:

.....

Dit vind ik goed aan de uitnodiging/affiche.....

.....

.....

Dit zou ik anders doen:

.....

.....

DOOR DIFFERENTIATIE

Bij te moeilijke taken haken jongeren af en bij te gemakkelijke taken wordt er niets nieuws verworven. De klasgroepen blijken zeer heterogene groepen te zijn. Het lesaanbod zal dus voor zowel sterke als zwakke leerders toereikend moeten zijn.

Pas door differentiatie in te bouwen, zal elke jongere tot leren en dus tot meer taalvaardigheid kunnen komen. In het lespakket 'Een ontbijt op school organiseren' zijn er zeer veel voorbeelden terug te vinden van mogelijke vormen van differentiatie.

Er wordt vaak gesuggereerd om bij groeps-
werk, heterogene groepen samen te stellen.
Dit komt niet alleen de taalzwakke jongere
ten goede. Hij kan hulp vragen en krijgen
van zijn klasgenoot. Maar daarnaast krijgt
ook de sterkere jongere in zijn rol van
uitlegger/ondersteuner extra kansen om zijn
taalvaardigheid te oefenen en zijn inzicht in
de leerstof te verhogen.

Bepaalde taken worden in sommige
lesonderdelen toegewezen aan de sterkere
jongeren. Bij het ontwerpen van een
uitnodiging of affiche bijvoorbeeld wordt
voorgesteld om binnen het duo de meer

taalvaardige jongere de rol van verslaggever
te geven. Dit is een zeer talige rol (schriftelijk
verslag nemen, mondeling rapporteren)
waardoor hij voldoende uitdagingen krijgt.

Er wordt soms een ander werkblad voorzien
voor de taalzwakkere jongeren. Werkblad 3
toont een evaluatieformulier om de affiches
of uitnodigingen te evalueren. Voor de
taalzwakkere cursisten is er een ander
werkblad voorzien (werkblad 4) dat talig
eenvoudiger is. Door de meer gesloten
vragen is deze evaluatie meer haalbaar voor
jongeren die nog moeite hebben met het
schriftelijk formuleren van hun eigen mening.

WERKBLAD 4: EVALUATIEFICHE 2

Opdracht

Jullie hebben een uitnodiging of een affiche gemaakt voor het ontbijt.
Lees nu de uitnodiging of affiche van een ander groepje. Wat vinden jullie
van de inhoud? Staat alle informatie erop? Wat ontbreekt er nog? Wat
vind je er goed aan? Heb je nog ideeën of suggesties? Kruis op
onderstaande fiche aan wat volgens jullie van toepassing is.

Vind je op elk van deze vragen een antwoord?

- Wie nodigt uit?

- Wie wordt uitgenodigd?

- Wat is er gepland?

- Waar gaat de activiteit door?

- Wanneer vindt de activiteit plaats?

- Wat is de kostprijs?

Is de inhoud begrijpelijk? Is alles duidelijk voor jou?

Is het taalgebruik correct? (zinnen, spelling, leestekens)

Vind je de uitnodiging aantrekkelijk?

Ja

Nee

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tot slot wordt in het lespakket ook aandacht besteed aan de differentiatie die de leerkracht kan brengen tijdens de taak-

uitvoering. Een aantal voorbeelden expliciteren voor de leerkracht hoe hij in zijn ondersteuning kan differentiëren.

Uit de lesbeschrijving 'Voorbereiding van het ontbijt'

Laat de jongeren bij onduidelijkheden mondeling formuleren wat ze willen zeggen. Stel vragen om hen dingen te doen uitdrukken. Stuur bij, zodat de jongere een goede formulering kan opschrijven. Bijvoorbeeld: *Ik begrijp dit niet goed. Wat bedoel je hiermee? Leg mij dat eens uit. Hoe zou je dat zeggen?* Pas wanneer je merkt dat de jongere onvoldoende taalvaardig is om uit te drukken wat hij wil, kan je zelf een formulering aanbieden.

Om de jongeren op weg te helpen bij het beoordelen van elkaars producten, laat je eerst klassikaal één van de meegebrachte voorbeelden beoordelen aan de hand van de fiche. Op basis daarvan kunnen de belangrijkste criteria bij het evalueren van een uitnodiging/affiche nog eens verduidelijkt worden.

FUNCTIONELE TAALVAARDIGHEID!

Om elke lesactiviteit tot een goed einde te brengen, moeten de jongeren op allerlei

Taal gebruiken is nooit een doel op zich, maar staat steeds in functie van het oplossen van een probleem of het beantwoorden van een vraag.

manieren informatie verwerken en/of met elkaar informatie uitwisselen. Ze moeten met taal aan de slag. Taal gebruiken is nooit een doel op zich, maar staat steeds in functie van het oplossen van een probleem of het beantwoorden van een vraag. Het gaat ook om die taalvaardigheid die jongeren nodig hebben

om te kunnen functioneren in de klas, op de werkplek en in het latere leven.

LINKEN OVER DE (LES)DOMEINEN HEEN

Het is in de inleiding reeds aangehaald: het werken aan en verhogen van de taalvaardigheid van jongeren is een taak voor iedereen die de jongeren mee opleidt. Jongeren leren niet alleen communiceren in de les algemene vorming, maar ook in de beroepsgerichte vorming. Ze leren niet alleen communiceren op school, maar ook op de werkvloer. Hoe meer er op al deze verschillende plaatsen aandacht wordt besteed aan het creëren van een motiverend en taalrijk klimaat, hoe meer oefenkansen jongeren krijgen om hun taalvaardigheid te verhogen.

Het werken aan en verhogen van de taalvaardigheid van jongeren is een taak voor iedereen die de jongeren mee opleidt.

Het is dus belangrijk om iedereen uit de verschillende domeinen minstens aan te sporen om hieraan te werken. Maar het is even belangrijk, in het belang van het verhogen van de taalvaardigheid, dat er inhoudelijke linken gelegd worden tussen de verschillende domeinen. Als jongeren datgene wat ze leren in de klas kunnen inzetten op de werkvloer/stage of als de ervaringen van de werkvloer/stage een plaats krijgen in de les, dan heeft dit een positieve en versterkende invloed op de taalvaardigheid van de jongeren. Ze krijgen kansen om de aangesproken taalvaardigheid in verschillende contexten in te zetten en te oefenen. Bovendien stimuleert het de motivatie van de jongeren als ze zien dat ze de dingen die ze in het ene domein leren ook kunnen gebruiken en toepassen in een ander domein. En zoals reeds gezegd, is motivatie een noodzakelijk voorwaarde om tot leren te komen.

Het is voor lesgevers van algemene vakken al niet eenvoudig te werken aan de taalvaardigheid van jongeren. Het ligt dus zeker niet voor de hand dat instructeurs BGV, de stagebegeleiders, werknemers,... hier aandacht aan (kunnen) besteden. In het lespakket 'Een ontbijt op school organiseren' worden een aantal voorstellen gedaan om ook de leerkrachten van de beroepsvakken te betrekken bij dit project. Het lesmateriaal vormt hier een sterke schakel tussen PAV en BGV.

In de eerste plaats worden lesonderwerpen, relevant voor het ontbijtproject, voor verschillende beroepsopleidingen aangereikt. Het geeft de beroepsleerkrachten inhoudelijk inspiratie om een les op te zetten binnen dit lespakket.

Uit de lesbeschrijving van 'Voorbereiding van het ontbijt'

SAMENWERKING MET BEROEPS- OF PRAKTIJKVAKKEN

Spreek de collega's van de praktijkvakken/beroepsgerichte vorming aan om mee te werken. Hierbij een aantal suggesties:

OPLEIDING VOEDING-HORECA

- keuze van het menu (zie taak: 'Wat komt er op het menu?')
- boodschappen doen
- klaarmaken van het eten
- presentatie en bediening van het ontbijt

OPLEIDING HANDEL EN ADMINISTRATIE

- een uitnodiging en/of affiche maken (zie taak: 'Een uitnodiging maken voor het ontbijt')
- inschrijvingen opvolgen via een Excel-bestand
- uitnodigingen versturen
- bestelling en levering van materiaal opvolgen
- gasten ontvangen

OPLEIDING LAND- EN TUINBOUW

- zorgen voor tafelversiering
- opruim/onderhoud van het groen in en om de school
- eventueel ingrediënten voorzien voor de keuken

Ten tweede wordt één les uit het pakket volledig uitgewerkt voor de beroepsopleiding: 'Wat komt er op het menu?' De les is bedoeld voor jongeren uit de opleiding Voeding-Horeca. Dergelijke uitgewerkte les

toont de leerkracht BGV op welke manier hij een taalrijke les kan opzetten waar de taalvaardigheid van de jongeren veel aangesproken wordt.

Lesschema 'Wat komt er op het menu?'

Fase 1: De jongeren vertellen elkaar over hun ontbijtgewoontes.

Fase 2: De jongeren gaan per twee op zoek naar menu voor het ontbijt, rekening houdend met voorzien budget en doel van het ontbijt. Ze wisselen klassikaal hun ideeën uit met elkaar.

Fase 3: De jongeren gaan op zoek naar meer informatie in kookboeken en vaktijdschriften.

Fase 4: De jongeren bespreken de verschillende voorstellen en maken praktische afspraken.

Fase 5: De jongeren maken individueel een boodschappenlijst. Ze berekenen hoeveel ze van alles nodig hebben. Ze vergelijken hun oplossingen per twee.

Het blijkt in de praktijk niet altijd eenvoudig te zijn om afspraken te maken tussen de leerkracht PAV en BGV. Zeker binnen het deeltijds onderwijs is de praktische haalbaarheid soms ver zoek. Leerkrachten algemene vorming zijn vaak op andere dagen aanwezig dan de BGV-leerkrachten. Nochtans is het niet alleen voor de jongeren motiverend om over de lesgrenzen heen te gaan. Ook de leerkrachten die dit project

uitgeprobeerd hebben, bleken heel enthousiast. *"Het is leuk om je leerlingen in de keuken te zien staan en te zien openbloeien. Soms is hun inzet minder in de les PAV, maar werken ze heel hard voor BGV. Het is ook leerrijk om een collega BGV aan het werk te zien met de leerlingen. Ik leer van hun aanpak."* Wanneer leerkrachten uit verschillende hoeken met elkaar aan een project kunnen werken, wordt tegelijk de

mogelijkheid geschapen om ook over (didactische) aanpak en omgang met de jongeren uit te wisselen. Leerkrachten staan er op deze manier veel minder alleen voor en tegelijk wordt de jongere belicht vanuit verschillende gezichtspunten.

En dan is er ook nog de even belangrijke link met de werkvloer of de stageplek. Het lesmateriaal als schakel laten fungeren tussen school en werk is niet altijd eenvoudig. Op een stageplaats of op de werkvloer moeten jongeren de opdrachten uitvoeren die op dat moment voor het bedrijf belangrijk zijn. Het aanbieden van 'lesmateriaal' rond een bepaald onderwerp past dan ook niet noodzakelijk binnen (de planning van) het bedrijf. Jongeren komen bovendien ook in verschillende bedrijven terecht waar zij verschillende taken moeten uitvoeren.

Het onderwerp van het lespakket is soms ook niet interessant of bruikbaar voor op de werkvloer. Dat laatste was onder meer het geval voor 'Een ontbijt op school organiseren'. Het onderwerp van dit project leende er zich niet echt toe om er een activiteit voor de werkvloer aan te koppelen. In enkele andere lespakketten is de werkvloer of stageplaats wel betrokken. Bijvoorbeeld in 'De infobeurs' maken de jongeren een infostand over hun werkplek of stageplaats en in 'De baan op!' organiseren de jongeren een bedrijfsbezoek. De link tussen school en werk wordt wel gelegd, maar het zijn geen uitwerkte 'lessen' voor op de werkplek zelf, en ook niet noodzakelijk voor de werkplekken van de jongeren zelf.

Er zijn dus andere instrumenten nodig om als schakels te fungeren tussen school en werk. Bedrijven en stageplaatsen zullen baat hebben bij instrumenten waarmee ze zelf een taalrijk klimaat kunnen creëren,

waarmee ze met de school in gesprek kunnen gaan over talige problemen van jongeren, over communicatieve en talige doelen waar ze samen kunnen aan werken,... Op die manier zal ook gewerkt worden aan de link tussen school en werk en aan een gemeenschappelijk streven naar hogere taalvaardigheid bij de jongeren.

GEEN HEILIG RECEPT

Dit artikel heeft al duidelijk gemaakt dat niet alle heil van het lesmateriaal verwacht mag worden. Het lesmateriaal is maar één schakel tussen de verschillende domeinen. Er zijn dan ook nog andere instrumenten ontwikkeld binnen het *Janus*project zodat er meerdere schakels zijn. Hoe meer schakels, hoe krachtiger de linken worden tussen de verschillende domeinen en hoe meer kansen er dan ook geboden worden om de taalvaardigheid van de jongere te versterken.

Taalbeleidsinstrumenten helpen de scholen om een taalbeleid uit te werken. De acties die genomen worden door de verschillende opleiders worden op die manier gekaderd en op elkaar afgestemd. Evaluatiemateriaal brengt in kaart wat de jongeren talig kunnen in de verschillende domeinen waarin ze functioneren. Dat kan helpen om talige lacunes in kaart te brengen en over de domeinen heen aan te pakken. Leidraden voor overleg helpen de leerkrachten, begeleiders, bedrijfsleiders,... om met elkaar te communiceren over moeilijkheden met jongeren en mogelijke manieren om daar samen aan te werken. Tips voor lesgevers en voor bedrijven dragen bij tot reflectie over de aanwezigheid van een taalrijk en communicatief klimaat en hoe dit versterkt kan worden.

Al deze materialen kunnen de link leggen tussen PAV en BGV en tussen school en werk. Er ontbreekt echter nog één belangrijke schakel. Zowel in de scholen als op de werkvloer zullen er personen moeten

zijn die deze materialen promoten en inzetten. Ook zij zijn sterke schakels in dit verhaal. Er zal in de toekomst voldoende aandacht moeten besteed worden aan de ondersteuning van deze sterke schakels.

Joke Drijkoningen
Centrum voor Taal en Onderwijs (K.U.Leuven)
Blijde Inkomststraat 7
3000 Leuven
joke.drijkoningen@arts.kuleuven.be
www.cteno.be

Noot

- ¹ Voor meer informatie over het Janusproject: zie www.ond.vlaanderen.be/dbo/projecten/projecten_janus.htm

Verder lezen

Delrue, K. (2003). *Zure druiven, zoete krenten? Een schooletnografisch onderzoek in het secundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Intercultureel Onderwijs, Universiteit Gent.

Drijkoningen, J. & Ramaut, G. (2006). Aan de slag! Functionele taken in beroepsgericht onderwijs voor jongeren. *Les 142*, p. 13-15.

Lombaerts, A. & Padmos, T. (2005). De ongekende kracht van een goudvis. Actieve werkvormen in de zaak- en praktijkvakken. *Les 138*, p. 3-6.

BIJLAGE: Fragmenten uit 'Zet de boxen aan!'

WERKBLAD 1: DE EERSTE AFLEVERING ...

Opdracht

Een eigen radio-uitzending op school, zie je het al voor je? Het is gewoon de max: je kan er alle nieuwsjes in kwijt, je favoriete nummers, de laatste roddels, keigoede interviews, eigen muzieknnummers...

Voor wie wil je het radioprogramma maken? Wat wil je zeker aan bod laten komen in de eerste uitzending? Muziek natuurlijk, maar wat nog meer?

Maak een plan. Verzamel zoveel mogelijk ideeën met je groep. De verslaggever van de groep schrijft ze op.

Maak een plan

- ▶ Bedenk voor wie jullie een radio-uitzending wil maken. Voor de hele school? Voor alle jaren? Voor welke richtingen?
- ▶ Welke inhoud willen jullie aan bod laten komen? Wat zullen de luisteraars graag horen? Laat jullie inspireren door bestaande radioprogramma's die jullie leuk vinden. Ga eventueel inspiratie opdoen op enkele sites van bestaande radioprogramma's.

Vinden jullie een leuke naam voor jullie radiostation op school?

WERKBLAD 2: SCHOOLPRAAT

Opdracht

Een nieuwe leerkracht of conciërge op school? Een nieuwe stageplek? Een mosselsoeper op school? Straatwerken voor de schoolpoort? Schilderwerken in de gangen van het schoolgebouw? Aanleidingen genoeg om een interview te houden. Is er onlangs iets veranderd op school? Of staat er binnenkort een activiteit gepland? Is er nieuws uit de buurt of de straat? Wil je al lang vanalles te weten komen over de stageplek of werkplek van je vriend(in)? Tijd om een interview voor te bereiden en op stap te gaan!

Een goed interview is een voorbereid interview.

Lees daarom eerst de tips en pas ze daarna toe.

Wie interviewen?

- ▶ Wie willen jullie graag interviewen? Waarom?
- ▶ Wissel jullie ideeën uit met de andere groepjes, zodat elk groepje een andere persoon kan gaan interviewen.

Bereid het interview voor

- ▶ Waarover willen jullie praten? Wat willen jullie vragen? Over welk onderwerp willen jullie het hebben? Kijk nog eens naar jullie nieuwsflash: zijn er actuele onderwerpen in verband met de school, de wijk of de werkplek waarover jullie meer willen weten?
- ▶ Bedenk interessante vragen: wat zullen de luisteraars van de radio boeiend vinden? Wat interesseert hen?
- ▶ Begin met eenvoudige vragen. Stel de persoon op zijn gemak met een aantal alledaagse vragen, zoals: *hoe heet je? Wat voor werk doe je? Hoe lang werk je al op deze plek? Heb je nog ergens anders gewerkt?*
- ▶ Stel geen gesloten vragen: dat zijn vragen waarop je enkel met 'ja' of 'nee' kan antwoorden. Zorg voor open vragen waarop je vrij kan antwoorden (bijvoorbeeld: *Waarom is de schoolpoort tijdens de middag gesloten? Wat vind je daarvan?* in plaats van *Ben je het ermee eens dat de schoolpoort gesloten blijft?*). Met open vragen kom je meer te weten.
- ▶ Maak een vragenlijst van minimum 10 vragen.

WERKBLAD: THE FINAL TOUCH

Opdracht

Op de computer staan allerlei geluidsfragmenten voor jullie radio-uitzending. Tijd om het geheel op te fleuren! Wie zoekt een begin- en eindtune? Wie spreekt een leuke intro in? Wie maakt de bindteksten tussen de verschillende onderdelen? Wie zoekt muziek voor tussen de stukjes?

Verdeel de taken onder elkaar, lees de tips en ga aan de slag!

Verdeel deze taken:

- 📌 Zoek een leuke begin- en eindtune om je uitzending mee te beginnen (zie onder).
- 📌 Schrijf een inleidend en afsluitend woordje en spreek het in.
 - Noem aan het begin de naam van jullie radiostation, heet de luisteraar welkom en vertel wat de luisteraar mag verwachten van de uitzending, wat er op het programma staat.
 - Neem afscheid van je luisteraars, kondig eventueel de volgende uitzending aan.
- 📌 Zoek geschikte muziek voor tussen of tijdens de onderdelen. Bedenk tussen of bij welke onderdelen van het programma muziek hoort en zoek een genre muziek dat past bij de inhoud (zie onder).
- 📌 Beluister de interviews en nieuwsberichtjes (bij voorkeur niet van jezelf maar van iemand anders): is alles begrijpelijk? Is er niet teveel ruis?
- 📌 Schrijf enkele bindtekstjes om in te lezen tussen de onderdelen van het programma en spreek die in.

Waar moet je rekening mee houden?

Wanneer je denkt aan radio maken, denk je natuurlijk ook aan muziek. Belangrijk om weten is dat de meeste liedjes en muziekstukken auteurs-rechterlijk beschermd zijn. Je mag niet zomaar liedjes en nummers van iemand anders uitzenden. 'Echte' radiozenders betalen een fikse bijdrage aan SABAM, de vereniging die ervoor zorgt dat auteursrechten gerespecteerd worden. Voor podcasters is er nog geen specifieke regeling voor het gebruik van muziek in eigen programma's. Wil je dus geen boete krijgen en toch muziek uitzenden, dan kan je wel gebruik maken van zogenaamde *podsafe* muziek. Dat zijn muziekstukken die je wel mag uitzenden omdat de eigenaars ervan toestaan dat ze hiervoor gebruikt worden. Je vindt rechtenvrije muziek op bijvoorbeeld <http://music.podshow.com>, www.garageband.com, www.podsafeaudio.com.